

Középkori délvidéki adatok a Dubrovniki (Raguzai) Levéltárban

Dubrovnik, illetve Raguzza, egész Napóleon idejéig híres, gazdag város volt, kereskedelmi kereszteződés nem csak Dalmáciában, hanem a Földközi tengeren is. Levéltára a XIII. század második felétől alakult, Tomasino de Savere erőfeszítésének köszönve. Rövidesen e levéltár lett az a forrás, amely számtalan érdekes adatot tartalmaz a legkülönbébb történelmi témákról, a középkortól egészen a XIX. századig. Ezen adriai kikötő és a középkori magyar állam közötti kapcsolatok sokrétűek voltak. A XIII. század második felében a dubrovniki kereskedők eljutottak a dél-magyarországi vidékekre, azaz a mai Vajdaság területére is. Ekkor történik az első említés a dél-magyarországi lakosokról a városi levéltárban. Amikor Lajos királynak több évi harc árán sikerült megszereznie Dalmáciát - ezt az 1358. évi zadari (zárai) békeszerződés szentesítette - Dubrovnik is, mint Dalmácia része, a Magyar Királyság fennhatósága alá került. A török hódoltságig Dubrovnik és Magyarország szoros államjogi kapcsolatban álltak.

Témánkkal kapcsolatban az első fontos dokumentum 1283-ból származik, június 22-i keltezéssel. Egy Jacobi de Pičipruaro de Francavilla (Jakab de Picipruaro) Nagyolaszról eladósodott, 162 garassal tartozott bizonyos Fusco Bincola-nak.¹ Fusco raguzai lakos volt, ismert bíró és tanú. A nagyolaszi kereskedni ment Dubrovnikba és pénzt kért kölcsön Bincolától, melyet az áru értékesítése után vissza kellett volna adnia a dubrovniki bírónak.² Francavilla, azaz Nagyolasz (mai Mandelos nevű szerémségi falu) a XIII. század utolsó évtizedeiben fejlett kereskedelmi központ volt. III. András, magyar király egy rövid dokumentumban figyelmeztet mindenkit, *minden kereskedőt és külön vendégeket (hospites) Engról és Francavilláról* hogy „amikor elmennek

---

* Stojkovski Boris magiszter, egyetemi tanársegéd, Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történettudományi Tanszék, Újvidék

¹ Josip Lučić, *Spisi dubrovačke kancelarije*, knjiga II, Zagreb, 1984, 115.

² ibid.

Budára”, adót kell fizetniük, valamint vámot a Szűz Mária kolostornak, a mai Margitszigeten.³ Ebből a III. András király által kiadott okmányból láthatjuk, hogy a nagyolaszi kereskedők Budától Dubrovnikig kereskedtek áruikkal, és hogy az akkori Francavilla hatalmas gazdasági központ volt a Délvidéken.

A középkor végéig sok magyar eljutott Dubrovnikba. Sajnos, neveik mellett csak az áll hogy *Ungaria* illetve Magyarország, és csak elvétve tudjuk meg, melyik városból kerültek a Dubrovnikai Köztársaságba. A Raguzai levéltárban mesterek, festők, iparosok (üvegesek, kovácsok, takácsok, stb.) szolgák, katonák, magas tisztviselők és más magyarok nevei találhatóak.⁴ Sajnos, mind a mai napig nem tudjuk pontosan volt-e valaki közülük a mai Vajdaság területéről. Mivel azonban a Délvidék és Dubrovnik között a kapcsolatok erősek voltak, teljesen bizonyosra vehető, hogy az itteni magyarok közül, vidékünkéről is többen eljutottak az adriai tengerpartra.

Egy nagyon érdekes magyar személyről találunk adatokat a raguzai levéltári dokumentumokban, bizonyos Janus (János talán) *Crano de Ungaria*-ról, akit kétszer is említenek 1284-ben, augusztusban és októberben, aki igen erőszakos természetű ember lehetett. Először egy viszálya miatt kérdezték ki, a második esetben pedig egy asztalos műhelyben történt támadásba keveredett bele.⁵ Hogy mi történt utána, arról a levéltár már nem tesz említést.

A legtöbbször említett földrajzi fogalom Dél-Magyarországról a raguzai levéltárban (hivatalos cím *Historijski arhiv Dubrovnik - Történelmi levéltár Dubrovnik*) Szerémség. Szerémség és Dubrovnik (Raguza) közötti kapcsolatok a XIII. századból eredtek.⁶

---

³ Régébbi forrásokban I: Gusztáv Wenzel, *Codex diplomaticus Arpadianus continuatus: Árpádkori új okmánytár*, vol. 10, Budapest, 1872, 413-414; Csánky Dezső-Gárdonyi Albert, *Monumenta diplomatica civitatis Budapest-Budapest történetének okleveles emlékei*, vol. I, Budapest, 1936, 289; Szentpétery Imre, *Regesta regum stirpis Arpadianae critico-diplomatica*, II-4, Budapest, 1937, 198. Legújabb cikk Nagyolaszról amelyben a szerző számos forrást és tudományos munkát használt fel: Stanko Andrić, *Samostan Svetog Križa u Frankavili (Mandelosu)*, *Историјски часопис*, LI, Београд, 2005, 61. (egész cikk lapjai 33-81).

⁴ Душанка Динић-Кнежевић, *Дубровник и Угарска у средњем веку*, Нови Сад, 1986, 204-213.

⁵ Josip Lučić, *Spisi dubrovačke kancelarije*, knjiga III, Zagreb, 1988, 181, 210-211.

⁶ Душанка Динић-Кнежевић, *Дубровник и Угарска у средњем веку*, 14.

Egy Dubrovniki lakos, bizonyos Rosinus de Palma 1296 októberében Szerémségbe utazott, a város követeként, egy adósság miatt: egy dubrovniki és egy szerémségi ember között adóssági viszályra került sor, 8 perperért. A dokumentumok szerint valószínűleg kiegyeztek, mivel október 26-án Rosinus a városi jegyző előtt kijelentette, hogy az adós megígérte, hogy visszaadja a pénzt.⁷

A legérdekesebb és legkülönösebb gazdasági kapcsolat Ragusa és Magyarország között a rabszolga-kereskedelem volt. A középkor folyamán a Dubrovnikban eladott rabszolgák 93%-a Boszniából és a szomszédos vidékekről (Sana, Usora, Vrbas, Vrhbosna, stb.) származott. Josip Lučić szerint a rabszolgák 2% szerémségi volt.⁸ Minden szerémi rabszolgát 1282-ben és 1283-ban eladtak: öt szerémi, négy nő és egy férfi, került ebben az időben rabszolgaságra. Dušanka Dinić-Knežević, ismert dubrovniki levéltári kutató szerint 1280-tól 1283-ig a raguzai rabszolgapiacra 194 nő került Boszniából, Usorából 11, a magyarországi délvidékről, azaz Szerémségből pedig négy.⁹ Az első rabszolga eladására 1282. február 22-én került sor, amikor Donaduli Leon Tránóból (olaszországi kikötő) egy Radoslava nevű rabszolganőt kapott Szerémségből.¹⁰ Abban az évben 39 rabszolga: 36 nő és 3 férfi került külföldre.¹¹ A raguzai levéltári okmányok adósság miatt említést tesznek egy olasz tengerészről, Leon Donaduliról is, aki más tranói tengerésszel együtt 12 perpert adott hajója felújításra.¹²

⁷ Josip Lučić, *Spisi dubrovačke kancelarije III*, 301-302.

⁸ Јосип Лучић, *О неким облицима неаграрне привреде у Дубровачком залеђу*, Историјски часопис, XXXI, Београд, 1984, 44.

⁹ Душанка Динић-Кнежевић, *Положај жена у Дубровнику у XIII и XIV веку*, Београд, 1974, 12, jegyz. 63.

¹⁰ Грегор Чремошник, *Канцелариски и нотарски списи 1278-1301*, Београд, 1932. 73, (a dokumentum sz. 174): Die XXII februarii (1282) Ragusii etc. Voynca Butci de Rudine presentem et consentientem ancillam suam Radoslauam de Sremo vendidit nauclerio Leoni Donanduli de Trano pro solidis denarium grossorum sex. difinite ad mortem etc. Testis Martolus de Zereua, iudex; Борис Стојковски, *Робље из Срема у Дубровнику од 1282. до 1300. године*, Споменица Историјског архива Срем, 6, Сремска Митровица, 2007, 144.

¹¹ Dušanka Dinić-Knežević, *Prilog proučavanju migracija našeg stanovništva u Italiju tokom XIII i XIV veka*, Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga XVI/1, Novi Sad, 1973, 42.

¹² Gregor Čremošnik, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga I*, Zagreb, 1953, 250 (sz. 809).

Egy másik délvidéki rabszolganő is elkerült Olaszországba, pontosabban Ravello tengerparti városba, 1283. február 18-án¹³, egy a 15 rabszolga közül, akiket a dubrovniki piacon adtak el és akik az adriai tenger túlsó partjára kerültek.¹⁴ 1283-ban még két szerémi rabszolganőt adtak el ugyanitt.

A következő két rabszolganő, Obrada és Stana, 1283-ban lettek eladva Dubrovnikban, ottani lakosoknak. Az adriai kikötő lett új hazájuk is. Stana május 18-án¹⁵, Obrada pedig december 23-án került rabszolgasorsra.¹⁶ Egy Ljuboje nevű férfi a középkori dél-magyarországi vidékről Marcus aranyműves mester tulajdona lett a raguzai piacon 1282. augusztus 12-én.¹⁷ Nem tudjuk pontosan, de feltételezzük, hogy Marcus mester dubrovniki lakos volt.

A rabszolga-kereskedelemre vonatkozó utolsó dokumentum egy 1289-ből származó igazolás. Egy dubrovniki lakos (Derszy Mihály) özvegye ezzel igazolta, hogy a Pervicsa-Prvica nevű rabszolga az ő tulaj-

---

¹³ Josip Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga II*, Zagreb, 1984, 237 (sz. 983); Б. Стојковски, op. cit, 144, 146: Die XVIII februarii (1283). Ragusii etc. Grubessia de Berrisina presentem et consencientem ancillam suam Radosti de Sremo vendidit Jordano Papići de Rauello pro solidis denariorum grossorum nouem diffinite ad mortem etc. Testis Matthias de Mençe, iudex.

¹⁴ D. Dinić-Knežević, *Prilog proučavanju migracija našeg stanovništva u Italiju tokom XIII i XIV veka*, 42.

¹⁵ Josip Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga II*, 255 (dokumentum sz. 1045): Die XVIII madii (1283) Ragusii etc. Rodinus de Braenno presentem et consencientem ancillam suam Stanam de Sremo vendidit Radoslaue, uxori quondam Johannis de Pecorario pro solidis denariorum grossorum quindecim diffinite ad mortem etc. Testis Matthias de Mençe, iudex; Б. Стојковски, op. cit, 144, 146.

¹⁶ Josip Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga II*, 317 (dokumentum sz. 1260): Die XXIII decembris (1283) Ragusii etc. Radoveç de Binçola presentem et consencientem Obradam de Sremo vendidit nobili viro domino Johanni Georgii, comiti Ragusii pro solidis denariorum grossorum X diffinite ad mortem etc. Testis Fuscus Binçole, iudex; Б. Стојковски, op. cit, 144, 146

¹⁷ Josip Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga II*, 184 (dokumentum sz. 802); Б. Стојковски, op. cit, 144, 146: Die XII augusti (1282) Ragusii etc. Obradus de Liubiça presentem et consentientem servum suum Liuboe de Sremo vendidit magistro Marco aurifici, filio Grupse, pro solidis denariorum grossorum decem diffinite ad mortem etc. Testis Martolus de Zereua, iudex.

dona. Pervicsa szerémségi volt. Az özvegy a városi jegyző előtt 1300-ban jelent meg az igazolással.¹⁸

A szerémi rabszolgák ára nem volt sem magasabb, sem pedig alacsonyabb a többienél. Pl. amikor 1283. február 18-án egy szerémi rabszolgánót adtak el Ravellóba, ugyanakkor egy boszniai nőt is eladtak ugyanoda. Mind a kettő ára kilenc garas volt.¹⁹

Néhány szerémi rabszolga, akiket Dubrovnikban adtak el, szláv nevű volt, ami azonban nem jelenti azt, hogy valóban szláv származásúak is voltak. Megtörténhetett, hogy az olasz nemzetiségű és latin anyanyelvű városi jegyző, Tomasino de Savere nem értette jól a neveket. Később már előfordult, hogy a jegyzők lefordították a neveket, például 1404. május 2-án egy rabszolgánót adtak el Dubrovnikban, s az ekkori írás szerint *a rabszolga neve szláv nyelven Rada, latinul pedig Alegretta*.²⁰ Dušanka Dinić-Knežević szerint István Dragutin szerb király, V. István magyar király sógorának a területén élő szláv lakosságról van szó.²¹ Tény, hogy még egy magyarországi, szláv nevű rabszolga, akit Dubrovnikban adtak el, vidékünkéről származott. 1300 szeptemberében Radoslava *de Ungaria*, azaz Radoslava Magyarországról, rabszolgánő lett. Talán egy Miloslava *de Ungaria* is volt a Délvidékről.²²

---

¹⁸ Josip Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga IV*, Zagreb, 1993, 77 (az igazolás sz. 255); Б. Стојковски, op. cit, 144, 146: Die primo jullii (1300). Peroslaua, uxor quondam Michaelis Dersie, ostendit unam cartam notarii, que sic incipit: “Anno domini millesimo ducentesimo octuagesimo nono, indictione secunda die XXV. intrante mensis iunii. Ragusii, coram subscriptis testibus. Bratoslaus, filiaster Mathei de Predrag presentem et conscientem ancillam suam Peruičam de Sremo vendidit Michaeli Dersie etc.” ut in dicta carta notarii continetur. Quam cartam notarii supradictam cum pleno vigore et tota sua potestate dictus Michael dedit comito Prudencius de dicta carta et omnibus, que continentur in ea, in curia et extra curiam in perpetuum velle suum faciat. Iudex Simeon de Recuso et diaconus Gregorius de Cernelio, testes.

¹⁹ Josip Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga II*, 237 (dokumentumok sz. 983-984) Б. Стојковски, op. cit, 145.

²⁰ Михаило Динић, *Из Дубровачког архива, т. III*, Београд, 1967, 83-84.

²¹ Д. Динић-Кнежевић, *Дубровник и Угарска у средњем веку*, 204.

²² Д. Динић-Кнежевић, *Дубровник и Угарска у средњем веку*, 204, Г. Чremoшник, *Канцелариски и нотарски списи 1278-1301*, 176, Душанка Динић-Кнежевић, *Дубровачки архив као извор за проучавање данашње Војводине у средњем веку*, Зборник за историју Матице српске 19, 1980, 151, J. Lučić, *Spisi Dubrovačke kancelarije, knjiga IV*, 27, 88.

A rabszolga-kereskedelem Dél-Magyarország, illetve Szerémség és a Dubrovniki Köztársaság között a XIII. század végéig fejlett volt és szerémi rabok nem csak Dubrovnikban maradtak szolgálatban, hanem Olaszországba is vitték őket. A szerémi rabszolgák kisebb hányada a nagy nemzetközi rabszolga-kereskedelem részévé vált.

A XV. század első éveiben Dubrovnik Köztársaság Boszniával hadakozott. A boszniai trónon Osztoja király ült. A háború folyamán Dubrovnik Zsigmond királytól három adriai szigetet: Hvert, Bračot és Korčulát követelte. A raguzai követség tárgyalásokat folytatott Zsigmond király udvari tisztviselőivel, melyek között volt egy magyarországi főnemes is, délvidéki származású, abban az időben a macsói bán Maróti János (Ivaniš Morovički). E tárgyalások sikeresek voltak és 1404-ben Zsigmond király a Dubrovniki Köztársaságnak átengedte a három szigetet. Az eset érdekessége, hogy Zsigmond lényegében addig sem uralkodott a szigeteken, és gyakorlatilag Raguzá sem tudta a fennhatósága alá venni őket. Később Maróti János lett a békeközvetítő Magyarország és a Boszniai királyság között.²³

A középkori magyar királyok Dubrovnikhoz idézett leveleiben említés esik néhány szerémi püspökről,²⁴ akik főleg tanúként (hitelesítők) szerepelnek ezekben a levelekben. Lehetséges, hogy nem volt mindegyik délvidéki, azaz szerémségi származású, hanem olyan egyházi pozíciót viseltek, amely a mai Vajdaságra, pontosabban Szerémségre vonatkozott.

Dubrovnik (Raguzá) és Magyarország között a középkorban hagyományos és sokrétű kapcsolatok alakultak ki, több területen is: kereskedők mentek Raguzából Magyarországra, magyarok pedig Raguzába; iparosok és művészek jutottak el az egész Magyar királyság területéről

---

²³ Gelchich József-Thallóczy Lajos, *Raguzá és Magyarország összeköttetésekének oklevéltára. Diplomatarium Ragusanum*, Budapest, 1887, 131-143; Karácsonyi János, *Maróthy János macsói bán élete*, A Békésvármegyei Régészeti és Múvelődéstörténeti társulat évkönyve, 13, 1886, 1-29; Јован Радонић, *дубровачка акта и повеље I/1*, Београд, 1934, 213-215; Vinko Foretić, *Korčula u srednjem vijeku do godine 1420*, Zagreb, 1940, 143-153; Гавро Шкриванић, *рат босанског краља Остоје са Дубровником*, Весник Војног музеја ЈНА, књ. V, Београд, 1958, 53; Сима Ћирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд, 1964, 201. L. meg is Maróti Jánosról Petar Rokai, *Istorija porodice Maroti*, a doktori értekezés kéziratban, 123-256.

²⁴ Gelchich J-Thallóczy L, op. cit, 7, 110, 456, 552, 616, 651.

Dubrovnikba. A politikai kapcsolatok is igen erősek voltak, különösen akkor, amikor a magyar király lett Ragusa hivatalos uralkodója, és e kapcsolatok fő központja Szerémség volt. E kapcsolatok nem szakadtak meg a mohácsi csatát követő időszakban sem, és a középkor vége nem jelentette a magyarországi és dubrovniki együttműködés végét.